

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Osobnost svaté Anežky České s ohledem na její
charitativní činnost**

**The Personality of saint Agnest of Bohemia taking into
account her charitable work**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Autor:

Jitka Pokorná

Praha 2017

Poděkování

Poděkování patří vedoucí práce paní doc. ThDr. Kamile Veverkové, Th.D. za cenné rady a ochotu mi s prací pomoci.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce s názvem „Osobnost svaté Anežky České s ohledem na její charitativní činnost“ je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu, citované prameny a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 27.11.2017

Jitka Pokorná

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá životem svaté Anežky České a jejím sociálním působením v českém království. Zpracovává ve zkratce dobu, do níž se Anežka narodila, dobu, v níž žila. V několika kapitolách je zde popsán její pobyt v klášterech, kde byla na vychování, pak jsou zde popsány její vícere zasnuby se šlechtici a její zasnuby s knížetem nebeským Kristem. Následně se věnuji se odkazu svaté Kláry a sv. Františka z Assisi, kteří měli na sv. Anežku velký vliv a řádu Křížovníků, který vznikl z jím založeného špitálního bratrstva. Na konci práce zmiňuji odkaz, který svatá Anežka Česká zanechala jak svým následovníkům, tak všem budoucím lidem

Annotation

The submitted thesis deals with the life and social work of saint Agnes of Bohemia. I looked into the era into which she was born and the era that she lived through. In few chapters I focused on the time she spent in monasteries, where she was educated, on her numerous engagements with noble people and her betrothal to Christ. Next part is dedicated to St. Clara and St. Francis of Assisi, who had great influence on Agnes and to the Order of the Knights of the Cross with the Red Star, who originated in fraternity attached to the hospital under a community of Poor Clares, established by St. Agnes. At the end I shortly talk about St. Agnes' legacy.

Klíčová slova

Anežka, klášter, opatství, kostel, svatý, Přemyslovci, řehole, legenda, papež

Key words

Agnes, monastery, convent, church, saint, Přemyslid dynasty, monastic rules, legend, Pope

Obsah

Seznam zkratk.....	7
Úvod.....	8
1. Doba, do níž se Anežka Česká narodila.....	10
1.1 <i>Poměry ve vládnoucích rodech.....</i>	<i>10</i>
1.2 <i>Rozvoj středověké společnosti a mnišských řádů v Evropě.....</i>	<i>10</i>
2. Původ sv. Anežky České.....	12
3. Rané období Anežčina života.....	13
3.1 <i>Anežčino narození a útlé dětství.....</i>	<i>13</i>
3.2 <i>Anežčin pobyt v Třebnickém klášteře.....</i>	<i>13</i>
3.3 <i>Anežčin pobyt v doksanském klášteře.....</i>	<i>15</i>
3.4 <i>Zásnuby s německým králem Jindřichem II.....</i>	<i>15</i>
3.5 <i>Další jednání o Anežčino provdání.....</i>	<i>17</i>
4. Anežka klariskou.....	19
4.1 <i>Ohlas Anežčina rozhodnutí.....</i>	<i>19</i>
4.2 <i>Klarisky.....</i>	<i>19</i>
4.3 <i>České Assisi v Praze.....</i>	<i>21</i>
4.4 <i>Anežka vstupuje do kláštera.....</i>	<i>23</i>
4.5 <i>Anežčiny snahy o úpravu řehole.....</i>	<i>25</i>
4.6 <i>Anežčin život v klášteře.....</i>	<i>31</i>
5. Špitál sv. Františka.....	35
5.1 <i>Umístění špitálu.....</i>	<i>35</i>
5.2 <i>Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou.....</i>	<i>37</i>
6. Vliv svaté Anežky za zdi kláštera.....	39
Závěr.....	41
Summary.....	42
Seznam použitých pramenů, odborné literatury a odborných zdrojů.....	44
Seznam příloh.....	46

Seznam zkratek

St. – saint (svatá)

sv. - svatá

bl. - blahoslavená

Úvod

V této práci se zabývám osobou přemyslovské princezny svaté Anežky České, která se bezesporu neodmyslitelně zapsala do českých dějin, jelikož byla neuvěřitelně lidská, mírumilovná a obětavá, láskyplná, pokorná a Boha milující osoba, jež pomáhala potřebným a jejíž záslužné činy žijí dodnes. Rozhodla jsem se detailněji popsat raná a pozdější stádia jejího života, z nichž by bylo možné utvořit si obrázek o její osobě a ve světle těchto informací posoudit, jak neobvyklé, či obvyklé, průkopnické, či očekávatelné činy ve svém životě vykonala, a jak a čím ovlivňovala své okolí. Vycházela jsem z informací, které poskytuje český překlad skladby, jež byla podle profesora církevních dějin Jana Vyskočila odvozena od původní legendy sepsané poměrně brzy po Anežčině smrti lidmi, kteří ji znali. Tato původní legenda se však nedochovala¹. Dále vycházím z prací různých českých historiků, architektů a vědců, kteří doplňují z pramenů literatury dějinné události a také z archeologických vykopávek obsažené v legendě.

V první části jsem se zaměřila na situaci, která vládla v Čechách i v Evropě v době Anežčina narození, abych tak osvětlila důvody, které vedly k formování jejího raného života. Popisuji jak mocenskou situaci, která ovlivňovala život ženských členů vládnoucích rodů, tak společenské a hospodářské podmínky, jež měly vliv na rozvoj společnosti i šíření mnišských řádů.

V další kapitole popisuji, z jaké rodiny Anežka pocházela. Z jejího rodu totiž nejen vzešlo několik světců, kteří měli vliv na rozvoj křesťanství v Čechách, a to mohlo mít dopad na povahu její zbožnosti. Byl to však také rod vládnoucí, což mělo mít zásadní vliv na budoucnost, jež ji měla čekat.

Dále se věnuji ranému období jejího života. Zmiňuji umístování této přemyslovské princezny do klášterů, a to za účelem její výchovy, aby byla schopná v budoucnu přijmout roli kněžny nebo královny. Dále se snažím přiblížit okolnosti, které jí ovlivnily a lidi, kteří jí byli vzorem a dopomohli jejímu rozhodnutí nastoupit duchovní cestu. V podkapitolách pak popisuji její vícečetné zasnuby, které z různých důvodů nikdy neskončily svatbou a nakonec její rozhodnutí zaslíbit se Kristu. Zde jsou již k nalezení zmínky o tom, jak již v útlém věku působila na své bezprostřední okolí, ale především je zde informace o

¹ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry, Kritický rozbor*. Praha: Universum, 1932

jednom zásadním rozhodnutí, které muselo silně zapůsobit na celou křesťanskou společnost.

Čtvrtá část je zaměřena na Anežčino vstoupení do řádu Klarisek a její velké zásluhy v oblasti charitativní činnosti, kterou také chápu jako celkové působení k člověku. Popisují zde založení špitálu, vznik špitálního bratrstva, z něž vznikl řád Křížovníků.

V závěru se věnuji Anežčinu odkazu pro budoucí generaci. Tato Přemyslovna byla neuvěřitelně skromná a svým osobním, nezištným způsobem života ovlivnila nejen lidské osudy v době, ve které žila, ale stala se inspirací i pro mnoho dalších pokolení.

1. Doba, do níž se Anežka Česká narodila

1.1 Poměry ve vládnoucích rodech

Abychom si mohli utvořit ucelenější obrázek o Anežčině životě, je, myslím, na místě zmínit, jaké poměry tehdy panovaly v Evropě. Na počátku 13. století, kdy zde vládl raný feudalismus, probíhaly neustálé krvavé boje o moc jak uvnitř panovnických dynastií, tak boje mezi dynastiemi samými, a ty ještě namnoze sváděly boj s papežským stolcem (Papež Inocenc III. se tehdy zasahoval uznání své vlády nejen nad církví, ale i nad všemi panovníky²). Jak uvádí český historik Vlastimil Kybal, „byla to doba surová, v níž mužové neznali než válčení, loupení a zabíjení a polovina lidu žila v ohavné porobě sociální“.³ Vladaři a panovníci v té době při svém boji o udržení, ale především o rozšíření své moci, používali nejen hrubou sílu svých vojsk na evropské půdě, vedli také často tažení do Svaté země, čímž získávali náklonnost papeže, hlavně však utvrzovali cenná spojení a aliance pomocí uzavírání sňatků.⁴ Osudy královských a knížecích potomků tedy většinou závisely na politice a diplomacii jejich otce, který se svými potomky zacházel „jako s figurkami na šachovnici“⁵. Jak nastíním v další kapitole, Anežku měl původně čekat osud jakékoli jiné dcery mocného vládce.

1.2 Rozvoj středověké společnosti a mnišských řádů v Evropě

Co se kulturního a hospodářského aspektu doby týče, konec 12. století byl vrcholným obdobím románského slohu a díky rozmachu evropského hospodářství dochází k budování hradů, zakládání středověkých měst, staveb kamenných městských domů, městských opevnění, apod. Tato města se pak stávají středisky řemeslné výroby, obchodu a peněžní směny. Staví se však také mnohé nové kostely a kláštery, které byly centry

² MIKULKA, Jaromír. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Slovo k historii č. 13, Melantrich, 1988, str. 4

³ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 51

⁴ MIKULKA, Jaromír. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Slovo k historii č. 13, Melantrich, 1988, str. 1

⁵ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 29

vzdělanosti. Tento rozmach však s sebou v Evropě přinesl i úpadek mravů některých kněžích i laiků a narůstající sociální rozdíly vyústěly v lidová hnutí.⁶ V této době přicházejí do Čech, kde fungoval mnišský řád benediktinů, jenž je nejstarší organizovanou řeholí v západní Evropě, nové mnišské a rytířské řády. Roku 1140 byl na pražském Strahově založen klášter premonstrátů a klášter premonstrátek v Doksanech,⁷ v Oslavanech a v Tišnově byl založen klášter cisterciáček, roku 1142 cisterciácký klášter v Sedlici u Kutné Hory a roku 1144 v Plasech.⁸ Mezi těmito řády vynikali, po stránce ideové a sociální, premonstráti, kteří si vytyčili za cíl „...očistění kléru, zejména vysokého, od světských pout a nemravů a napodobování Krista i apoštolů v dobrovolné chudobě a opravdové zbožnosti... Snažili se mravně i intelektuálně pozdvihnout vyšší vrstvy, ale věnovali se i špitální péči a žili z plodů své práce a ze svých bohatých fundací.“⁹ Ani tyto řády však na reformaci tehdejší společnosti nestačily. Bylo třeba nového řádu, který by oslovil jak bohatý patriciát, tak městský lid, nižší vrstvy i chudinu. Takovým řádem se stal řád sv. Františka z Assisi, bezstarostného a marnotratného syna zámožného kupce, jenž se zúčastnil válečné výpravy, poté se však rozhodl následovat Krista a nastoupit cestu chudoby. Brzy si získal následovníky a utvořilo se kolem něj bratrstvo, které se rozhodlo nemít žádné osobní, ani kolektivní vlastnictví. Z tohoto bratrstva vznikl řád, jehož členové putovali světem a kázali, nabádali k pokání, pracovali, za což směli přijímat odměnu (nikoli však peněžní) a mohli též žebrať. Po čase sepsal sv. František svému řádu řeholi, již schválil papež Honorius III.¹⁰ Vznikl tak oficiálně řád menších bratří (minoritů), který měl silně ovlivnit život české princezny Anežky Přemyslovny.

⁶ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 23

⁷ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Pontes Pragenses, 1991, str. 105

⁸ tamtéž, str. 47, 109

⁹ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 37

¹⁰ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str.25-27

2. Původ sv. Anežky České

Anežka Přemyslovna, zvaná Česká, pocházela z českého vládnoucího rodu Přemyslovců, jejími předky tedy byli např. sv. Václav, či sv. Ludmila. Její děd, český kníže a druhý český král Vladislav I. přivedl do Čech řád premonstrátů, jeho první žena Gertruda se zasloužila o uvedení ženské větve řádu, kterou usadila v klášteře v Doksanech. Po Gertrudině smrti se Vladislav I. oženil s Juditou Durynskou, která zas založila klášter benediktinek v Teplicích. Z manželství těchto dvou vzešel někdy mezi lety 1155 a 1160 prvorozený syn Přemysl, později proslulý třetí český král, bravurní diplomat a udatný rytíř Přemysl Otakar I. Ten se zprvu oženil s Adlétou Míšeňskou, s níž měl čtyři potomky: Vratislava, Markétu, Božislavu a Hedviku. Po dvaceti letech manželství se však tehdy čtyřicetiletý Otakar zřejmě zamiloval¹¹ a pokusil se u papeže dosáhnout rozvázání svazku. Svůj požadavek argumentoval tím, že manželství je neplatné z důvodu vzdálené pokrevní příbuznosti mezi manželi. Sňatek byl anulován a krátce nato uzavřel Přemysl nový sňatek, tentokrát s vysoce urozenou Konstancí, dcerou Bély III. a sestrou panujícího uherského krále Emmericha. Z tohoto svazku vzešlo devět dětí. V pořadí čtvrtým byl budoucí čtvrtý český král Václav I. a posledním pak byla Anežka. Se zapuzením Adléty nesouhlasil papež Inocenc III., který proto uvrhl Přemysla Otakara I. do církevní klatby a Konstancii odepřel titul české královny. Jelikož Konstancie porodila nejprve tři dcery (prvorozený byl sice Vratislav, ten však záhy zemřel), Přemysl Otakar I. uvažoval o tom, že se opět vrátí ke své první manželce a uzná jako prvorozeného jejich syna Vratislava. Obával se totiž, že nebude mít řádného následníka trůnu. Adlétu opravdu načas povolal zpět k sobě, následně ji však po narození syna Václava opětovně zapudil.¹² Celou složitou situaci vyřešila až Adlétina smrt roku 1211. Po ní se Konstancie stala právoplatnou českou královnou a všechny její děti legitimními potomky českého krále. Anežka se tak narodila jako právoplatná česká princezna.

¹¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 35

¹²POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 10,11

3. Rané období Anežčina života

3.1 Anežčino narození a útlé dětství

O Anežčině narození víme málo. Některé prameny datum a místo jejího narození vůbec neuvádějí¹³, někteří historikové píší, že se narodila „patrně v Praze“¹⁴, jiní tvrdí, že „na svět přišla na Pražském hradě“.¹⁵ Co se roku narození týče, dříve se věřilo, že šlo o rok 1205, snad 1208.¹⁶ V legendě sepsané po Anežčině smrti¹⁷ roku 1282 lze však najít několik zmínek o jejím věku v různých dějinných situacích, z čehož po kombinaci s jinými historickými prameny došel V. Novotný k roku 1211. Vezmeme-li tento rok jako daný, rok po Anežčině narození získal její otec Přemysl Otakar I. Zlatou bulu sicilskou, a tím mu bylo jako prvnímu českému králi udělena královská hodnost jako dědičná. Anežka se tedy stala velmi cennou pro budoucí politické a mocenské tahy v evropské politice. To znamenalo, že se musela začít připravovat na budoucí roli kněžny či královny. Jak bylo v té době zvykem, dcery šlechticů získávaly vzdělání v kláštorech, mravům a jazykům se pak učily u dvora svých nastávajících¹⁸. S Anežkou to nemělo být jinak. Po prvních třech letech života strávených na Pražském hradě v rodinném kruhu v péči chůvy, kojné a dalších služebných byla společně se svou sestrou Annou poslána do kláštera v polské Třebnici.¹⁹

3.2 Anežčin pobyt v Třebnickém klášteře

Do kláštera byly Anežka s Annou poslány, protože se jejich otec Přemysl Otakar I. rozhodl zaslíbit je potomkům zámožného slezského knížete Jindřicha I. Bradatého a

¹³ ŠMIED, Miroslav, ZÁRUBA, František. *Svatá Anežka Česká*. Praha: Katolická teologická fakulta UK, 2013, str. 20

¹⁴ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 9, 14

¹⁵ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 42

¹⁶ Tamtéž, str. 387

¹⁷ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934

¹⁸ MIKULKA, Jaromír. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Slovo k historii č. 13, Melantrich, 1988, str. 2

¹⁹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 42

slezské kněžny a světice Hedviky, na jejíž popud byl právě Třebnický klášter roku 1202 zbudován pro řád cisterciáček. Anežce byl za ženicha vybrán Boleslav, její sestře vybrali staršího z obou příslibených bratrů Jindřicha II. V tomto polsko-německém prostředí měla na Anežku největší vliv především zbožná Hedvika. Tato světice vyrůstala v benediktinském ženském klášteře Kitzingen u Würzburgu. Byla velice skromná a pokorná, již jako mladá dívka neměla ráda život v přepychu, který jí její původ předurčoval. Jako dospělá neměla ráda nošení šperků a drahých šatů. Chodila spíše v šedém rouchu, při slavnostnějších příležitostech si oblékla oděv z velbloudí srsti.²⁰ Jindřicha I. si Hedvika vzala, když jí bylo 12 let. Porodila mu šest dětí, z toho tři dívky a tři chlapce a po splnění své mateřské povinnosti zavázala sebe i svého muže k naprosté pohlavní zdrženlivosti. Zapojovala se pak aktivně do záležitostí spojených s pomocí o potřebné, převážně na půdě klášterní. Jako budoucí tchýně se ujala výchovy Anny, Anežčinou opatrovnici se stala Hedvičina dcera Gertruda, jež se časem stala abatýší Třebnického kláštera. Obě ženy svými výchovnými metodami učily Anežku věrouce a modlení. Charakterovými vlastnostmi zase působily na vývoj její osobnosti, díky nim viděla vzor v pomoci chudým a nemocným lidem což jí inspirovalo i v jejím budoucím pohledu na smysl svého života. Jaký dopad pobyt v klášteře na malou Anežku měl, a jakou měrou Anežka sama ke zbožnosti sama inklinovala, se můžeme dohadovat, v legendě se každopádně dočítáme, jak se tehdy v klášteře chovala. Legenda totiž praví, že „ač byla dítětem, přece dětského chování neměla, nýbrž... když klášterní paní šly do choru k modlitbě hodinek, sama před obrazy Krista a slavné Panny modlitbu Páně a pozdravení andělské na kolenou častěji opakujíc... a povzbuzujíc své družky častýmihovory k podobnému jednání“.²¹ Je tedy vidět, že již ve velmi raném věku nesoustředila své jednání a myšlenky jen na sebe, ale aktivně sledovala a působila na své okolí. Dále se dočteme, že mladý Anežčin snoubenec vévoda Boleslav zemřel ještě v mladistvém věku, takže zatímco Anna v Třebnici zůstala, Anežka byla ve svých šesti letech poslána zpět otci.²²

²⁰ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 30

²¹ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 12

²² Tamtéž, tatáž strana

3.3 Anežčin pobyt v doksanském klášteře

Přemysl Otakar I. odevzdal Anežku skoro ihned po jejím odjezdu z Polska do kláštera v Doksanech. Jak jsem uvedla v první kapitole, byl tento klášter založen v souvislosti s uvedením premonstrátů do Čech. Založený byl na základě požádání olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka přibližně kolem roku 1143 Přemyslovým otcem. Ten jej následně bohatě obdaroval mnohými statky a věnoval mu dokonce i týdenní výnosy z mince.²³ Klášter byl vystavěn v románském stylu nedaleko Litoměřic u řeky Ohře. Brzy se stal důležitým centrem, ve kterém se královské a šlechtické dcery, z nichž některé se později staly řeholnicemi, vzdělávaly a učily patřičné zbožnosti. V čele kláštera stála magistra, duchovní správu kláštera vykonával probošt, vrchním představením byl pak strahovský opat. Téměř všechny představené byly členky přemyslovského rodu, klášter tedy nikdy neměl nouzi o dary, liturgické předměty či peníze na výzdobu kostela, který si mnoho členů rodiny vybralo za místo posledního odpočinku. Není tedy divu, že ze stejného rodu pocházely i sestry, které v klášteře dohlížely na výuku mravů a znalost písma. Anežku zde tedy vyučovaly některé její rodinné příslušnice.²⁴ Legenda praví, že Anežka již tehdy, v útlém věku „převyšujíc věk mravy, vyhýbala se rozpustilostem a hrám a jedinou rozkoší jí naplňovalo místo modlitby, totiž kostel“.²⁵ Táž legenda uvádí, že již v osmi letech byla povolána z tohoto kultivovaného prostředí zpět k pražskému dvoru. Její cílevědomý otec pro ni totiž naplánoval další svazek, který mu měl přinést větší prestiž.

3.4 Zásnuby s německým králem Jindřichem II.

Po dobu, než došlo v roce 1219 k potvrzení Anežčinu zasnoubení, byl pro ni domovem český královský dvůr. Žila se svými rodiči během těch let na pražském hradě, tedy v prostředí kulturně a duchovně dýchající Prahy, která byla v té době střediskem duchovní i světské kultury. Praha tehdy již měla třicet sedm kostelů, dva hrady, kamenný most, v rámci německé říše tedy byla jedním z nejvýstavnějších měst (Kolín měl ani ne

²³ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 48

²⁴ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 19

²⁵ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 12

polovinu kostelů, co Praha, Řezno jen čtvrtinu a Vídeň ještě nebyla ani městem²⁶). Anežka se v Praze chodila modlit do Svatojiřského kláštera k ostatkům sv. Ludmily i k ostatkům sv. Václava, přímo na hradě chodívala do palácové kaple, kde se i s rodiči a sourozenci účastnila svatých bohoslužeb a navštěvovala i jiné baziliky a kaple, z nichž dýchal duch pokory. Tato léta strávená v duchovních i materiálních krásách románské Prahy měla pro její další osobní rozvoj velký význam.

Když však Jindřich, syn císaře Fridricha II., jako desetiletý chlapec požádal v zastoupení císařských poselů Anežku o ruku a Anežka se tak měla stát císařovnou, byla poslána na dvůr rakouského vévody Leopolda VI. Babenberského, který žil v Rakousku ve Vídni. Tam se měla naučit německým mravům. Na rozdíl od soběstačných Čech a Polska bylo daleko menší Rakousko osídlené spíše jen podél Dunaje a stále církevně i politicky odvislé na Německu. Vídeň byla za jejího pobytu nevelké město obchodního rázu a vévodský dvůr sídlil vlastně mimo ni, na místě obehnaném zdí. V této době došlo na vídeňském dvoře k odklonu od dřívějšího ideálu dvorské ženskosti a k uvolnění mravů. Oproti Praze zde panovala požívačnost a toto místo bylo považováno za ráj pozemských radostí.²⁷ Jaký vliv mělo toto místo na zbožnou Anežku? Legenda praví, že se „neoddávala žádné rozkoši tělesné, nýbrž po celý advent, zatímco všickni z rodiny vévody dle zvyku své vlasti jedli maso...a o společném čtyřicetidenním postu děti vévody jedly mléčnou stravu, ona sama postila se o chlebě a víně“.²⁸ Je tedy vidět, že Anežka se nehodlala opustit zásady, které si osvojila v Třebnici a v Doksanech. Během pobytu si zde však osvojila vybroušené způsoby, dvorskou etiketu a vzdělala se v jazycích, hudbě a možná i v dvorské lyrické provenzálské poesii. Nenačila se tedy nakonec mravům německým, ale mravům francouzským.²⁹ Měla zde také možnost seznámit se s raně gotickou architekturou cisterciáckých dolnorakouských klášterů.³⁰ Zatímco se Anežka vzdělávala, Leopold, jenž uzavřel přátelství s králem české země, v Němcích byl velmi oblíbený, obdařený výmluvností, vzdělaný, kulturní... Muž, jenž se zúčastnil křížových výprav v Palestině

²⁶ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 47

²⁷ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 52- 56

²⁸ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 12

²⁹ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 57

³⁰ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 55

v Egyptě, ale také ve Francii a Španělsku, muž, jemuž byla svěřena Anežka do výchovy, plánoval za jejími i Přemyslovými zády, jak by její zasnuby zrušil a místo Anežky provdal vlastní dceru Markétu. Další intrikán, který se zapojil do akce proti sňatku Jindřicha s Anežkou, byl arcibiskup Engelbert, který patřil mezi jednoho z církevních hodnostářů a úředníků hohenštaufského rodu. Ten společně se svými výše jmenovanými kolegy měl velký vliv na mladého císařova syna Jindřicha VII. Svoji zapeklitou politikou ovlivnil mladého nástupníka trůnu natolik, že on sám prý na sněmu v Ulmu, konaném v polovině ledna 1225, prohlásil, že si nikdy Anežku nevezme. Tak nakonec došlo k cynickému zrušení zasnub Jindřicha s Anežkou Českou.³¹ Ta se následně vrátila do Čech. Toto zrušení byl čin velice ohavný a nečestný a Přemysl Otakar I. na tuto pohanu reagoval zpleněním Rakous.³²

3.5 Další jednání o Anežčino provdání

Poté, co se na anglickém dvoře dozvěděli o tom, že sňatek Anežky s císařským synem nevyšel, vyslal anglický král Jindřich III. Plantagenet ke králi české země posly. Ti králi přinesli zprávu o tom, že by si chtěl Anežku vzít. Osud mladého anglického panovníka připomínal v některých rysech i životní příběh Anežky, neboť i on byl předběžně přislíben k svazku manželskému někomu, s kým následně nebyl sezdán. Musel pak dále pátrat v urozených kruzích a Anežka se zdála pro něj správnou volbou, jelikož Přemysl Otakar I. byl králem bohaté země a mohl nejen poskytnout velice vysoké věno, ale být i důležitým spojencem proti Francii, která Anglii finančně vysávala. Přemysl Otakar I. nebyl této nabídce nakloněn, neboť politicky by byl sňatek kněžny Anežky s Jindřichem III. Plantagenetským velice choulostivou záležitostí. Německo-anglická aliance by totiž nebyla v podstatě tahem proti císaři Fridrichovi, který stál o alianci s Francií. Jako protitah, rozhodl se Fridrich sám nabídnout Anežce ruku. Aby byla situace ještě komplikovanější, císař byl tou dobou exkomunikován a papež podnikal vojenský i diplomatický nápor na jeho zničení. Jelikož byl český král jedním z předních světských kurfiřtů, byl bohatý a vojensky silný, oba tito rivalové se snažili mít ho na své straně. Přemysl Otakar I. se tedy musel mít na pozoru, aby chybným rozhodnutím nepřivolal na svou zemi hněv těchto

³¹ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 62

³² Tamtéž, str. 64

mocných. Anežka sama byla proti sňatku s Fridrichem nejen proto, že ji veřejně ponížil, ale i proto, že o něm bylo známo, že je to orientální despota a „svým životem i svými činy je dalek čistého života křesťanského, mysticky zaměřeného, jež tehdy česká kněžna žila“.³³ na císařovu nabídku tedy český král odpověděl vyhýbavě a nabídku anglického krále úplně ignoroval. Zatímco papež s císařem pokračovali ve vzájemných útocích, Přemysl Otakar I v Praze roku 1230 zemřel.³⁴ Vlady se po něm v Čechách ujal Anežčin bratr Václav I. Za jeho vlády proběhly ještě poslední pokusy o Anežčino zasnoubení. Roku 1231 prohlásil Jindřich VII. své manželství s Leopoldovou dcerou Markétou za neplatné a pokusil se znovu ucházet o Anežčinu ruku. Český král tuto nabídku ale odmítl. Následovala opětovná žádost císařova, „dvacetiletá Přemyslovna ale o svém příštím životě již rozhodla sama. Před světskou slávou a mocí dala přednost cestě duchovní“.³⁵ Její sňatek byl ale vlastně již jejím bratrem odsouhlasen, zbožná Anežka se tedy obrátila s prosbou o pomoc na papeže. Tomu se svazek posilující pozici císaře přičil a tak Anežku nepodpořil jen proto, že se mu zavedení řádu menších bratří v Čechách velice líbilo, ale i z mocenských důvodů. Poté, bylo Anežčino rozhodnutí podepřeno papežskou autoritou, bratr Václav I., i když s velkými obavami, vyslal k císaři posly, aby zprávu o odmítnutí nabídky oznámili Fridrichovi II.³⁶ Ten odpověděl králi české země takto: „Kdyby od kteréhokoliv člověka nám byla způsobena taková pohana, tu bychom nemeškali tuto pohanu pomstít. Ale že dala před námi přednost většímu pánu, to nepokládáme nikterak za svou pohanu, poněvadž jsme přesvědčeni, že se to stalo z Božího vnuknutí.“³⁷ Poslal tedy Anežce dary a v dopise jí uvedl povzbuzení v jejím rozhodnutí. Vyjádřil se v tom smyslu, že jí plně podporuje a přeje jí, aby ve svém přesvědčení setrvala až do konce svého života. Anežka tedy ukončila jednu etapu svého života a začala si plnit svou touhu oddat se plně Božskému životu.

³³ Tamtéž, str. 69

³⁴ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 68

³⁵ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 70

³⁶ Tamtéž, str. 71

³⁷ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 34

4. Anežka klariskou

4.1 Ohlas Anežčina rozhodnutí

V Anežčině době nebylo odcházení šlechtických dívek a paní do klášterů nijak neobvyklé. Do kláštera odešla dcera sv. Hedviky Gertruda, v Německu sv. Alžběta Durynská, v Polsku bl. Salomea, v Uhrách bl. Kunhuta a sv. Markéta, ve Francii to byla sestra francouzského krále bl. Izabela. Anežka se ale vymykala hned dvěma věcmi. Zaprvé se rozhodla odmítnout ruku samotného císaře, což bylo velice riskantní a hovoří to o její zásadovosti, odvaze a mravní čistotě. Tímto odmítnutím se totiž zřekla značného bohatství, přepychu, ale i vlivu. Císařovnu totiž tehdy musel brát na vědomí i papež. Zadruhé se nerozhodla vstoupit do některého v Čechách existujícího řádu, ale vybrala si řád, o kterém se dozvěděla, že vznikl v Assisi, tedy řád menších bratří neboli minoritů, řád františkánů. Což znamenalo, že ji čekala náročná výstavba jak kláštera samotného, tak výstavba nového řádu v Čechách. Toho si Anežka musela být vědoma a to zas vypovídá o jejích schopnostech diplomatických a organizačních, které si jistě osvojila u svého otce a bratra. Oba tyto hrdinné skutky naplnily křesťanskou Evropu obdivem. Papež Řehoř pak sám uznal, „že je Anežka velkou zakladatelkou a nositelkou duchovních hodnot, jež došly ozvuku i ze strany českých králů, české šlechty a českého lidu vůbec“.³⁸

4.2 Klarisky

Proč se Anežka rozhodla vybrat si právě řád minoritů, „jejichž spiritualita spočívá ve společném životě a usilovné snaze žít co nejvěrněji podle evangelia zachováváním chudoby a poslušnosti“?³⁹ Při tomto řádu totiž založil sv. František na popud sv. Kláry druhý řád menších bratří, řád klarisek. Tento řád se spolu s konventy františkánů šířil Evropou, a jelikož si předsevzali duchovní obrodu společnosti, byly tyto konventy téměř výhradně spojeny s městským prostředím. Klarisky se řídily ideálem evangelijního života

³⁸ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 86

³⁹ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Pontes Pragenses, 1991, str. 55

v chudobě a věnovaly se charitativní činnosti v klášterních špitálech.⁴⁰ Myslím, že Anežku oslovovaly právě ony atributy. Život v chudobě a péče o nemocné a potřebné. . Jak se stane, že žena ze šlechtického rodu přilne cele k ideje pomoci svým bližním? Důležitou úlohu musely jistě sehrát dědičné povahové rysy. Člověk od přírody necitlivý, či lhostejný by ani v době, kdy křesťanství, hlásající lásku k bližnímu svému, již proniklo do všech společenských vrstev české společnosti, a každý se tedy snažil střežit věčného zatracení, neodhodlal k činům, které by byly nad rámec dodržování základních přikázání. Nebylo by to totiž v jeho povaze. Skutečnou pomoc dokáže poskytnout především člověk, který je od přírody laskavý a milosrdný. Musí ale také pochopit, v čem charita tkví, a musí si také být vědom toho, co potřebným nejvíce chybí. Z předchozích kapitol je jasné, že Anežka našla cestu k Bohu již v útlém dětství. Chápala tedy jistě velice záhy, že pokud Bůh přikázal milovat bližního svého, jelikož bližní byl Bohem stvořen a je obrazem a dítkem Božím, milujeme-li svého bližního, milujeme tím i Boha. Když bližnímu pomůžeme a vykonáme tak charitativní skutek, bude to zároveň výraz naší vnitřní lásky k Bohu. Budeme tento skutek činit i pro Něho.⁴¹ Můžeme tedy říci, že milovala-li Anežka Boha tak, jak líčí legenda, láska k bližnímu jí byla skoro přirozeností. A když vezmeme v potaz, že středověký člověk byl kvůli probíhajícím válkám a feudálnímu vykořisťování někdy tak nucený, že v zimě přespával ve hnoji, aby neumrzl, že lékařská věda, která se ve starověku v Řecku i Římě slibně rozvíjela, u nás však byla ještě směsicí pověr, bylinkářství víry v zázraky,⁴² je jasné, že Anežce nemohl být osud potřebných v Čechách lhostejný. Doktor B. Vašek ve svém díle uvádí, že o chudinu a nemocné se ve vztahu k jejich pozemskému blahu měl postarat stát, a církev se měla starat především o nadpozemské blaho lidí. A v tomto bodě přichází druhá stránka Anežčiny snahy konat milosrdenství. Ona, coby dcera, sestra a teta vládců české země zřejmě cítila, že povinností jejího rodu je starat se o místní lid, a proto vynaložila nejen své vlastní finanční zdroje k založení instituce, která by se starala o potřebné, vynaložila i obrovské úsilí na to, aby vytvořila podmínky ke vzniku systému péče o občany, který by mohl samostatně fungovat (viz kapitola 5). Abychom se ještě vrátili k druhému atributu, který ji přitahoval na řádu minoritů, tedy chudobě, uvedu

⁴⁰ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Pontes Pragenses, 1991, str. 112

⁴¹ VAŠEK, Bedřich. *Dějiny křesťanské charity*. Olomouc: Velehrad, 1941

⁴² PORTER, Roy. *Dějiny medicíny od starověku po současnost*. Praha: Prostor, 2013, str. 129-135

některé informace, jež lze najít o jejím přístupu k ní. Legenda, která o Anežce vznikla⁴³, vypráví, že navštěvovala neobutá Pražské chrámy a kostely, někdy její nohy byly od krve, když se vracela zpět ke svému domovu. Chodila tam tak vždy bez ohledu na to, jaké bylo zrovna počasí. Tento způsob si vybrala ze svého přesvědčení, že pro službu k Bohu je schopná jakékoliv oběti. Dokázala tím bezesporu nesmírnou pokoru a úctu ke svému milovanému Stvořiteli. Královská krev jí jistě umožňovala dopřávat si většího komfortu, než ona sama preferovala. Pod svým oblečením tajně nosila žíněnou košili a spávala na skrovně vybavené posteli, jakou měl tehdy chudý lid. Z těchto informací vyplývá, že chudý řád františkánský jí jistě musel vyhovovat více, než třeba řád benediktinek, jejichž kláštery sdružovaly neprovdané dcery panovníků a příslušnice vznešených rodin⁴⁴, které se naprosté chudobě jistě oddat nechtěly.

4.3 České Assisi v Praze

Anežka měla k založení vlastního kláštera, který by byl takovým „pražským Assisi, jen přizpůsobeným sociálním a náboženským potřebám českého prostředí“⁴⁵, k dispozici nejen své věno, měla i, jak jsem již uvedla, podporu královské rodiny a české šlechty. Praha se v té době rozkládala na obou březích Vltavy, jak v podhradí Pražského hradu a Vyšehradu, tak na pravém břehu Vltavy, kde se nacházelo Staré Město. V Praze tehdy vzkvétala románská architektura, která již počínala přecházet do slohu gotického. Anežka tak mohla využít tohoto nového slohu k vybudování kláštera, jenž by svou architekturou mohl imponovat bohatým i chudým. Aby jeho řeholnice mohly pracovat na mravním a sociálním povznesení lidu, musely mu být nablízku, proto se Anežka rozhodla klášter vybudovat na Vltavském břehu v těsném sousedství velkolepého města většinou německého složení, byla zde však i čtvrť židovská. Lid tohoto města byl tedy složen z různých etnických elementů, byl duchovně veden starými církevními ústavy a byl složen z mnoha sociálních vrstev. Do tohoto prostředí se Anežka tedy rozhodla vnést „nové evangelium zbožnosti a míru, soucitu a pomoci chudým a nemocným“.⁴⁶

⁴³ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934

⁴⁴ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Pontes Pragenses, 1991, str. 107

⁴⁵ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 87

⁴⁶ Tamtéž, str. 89

Přesné datum založení kláštera a špitálu sv. Františka neznáme. Došlo k němu pravděpodobně ještě roku 1231, kdy byla ukončena jednání o Anežčině sňatku.⁴⁷ K založení špitálu se Anežka pravděpodobně nechala inspirovat svojí sestřenicí Alžbětou Durynskou, která byla dcerou uherského krále Ondřeje II. a manželkou Ludvíka Durinského. Ta podobné zařízení založila již v dřívější době. Legenda o této ženě vypráví, že byla natolik laskavá a dobročinná, že v době hladu rozdala hladovějícím obilí. Také pomáhala, slepým a nemocným lidem.⁴⁸ Název tehdejšího špitálu, dnešní Nemocnice Na Františku, byl zvolen z úcty k tomuto světcí. Vystavění špitálu mělo být i upomínkou na tohoto známého duchovního muže, jehož krédem bylo zřeknutí se majetku a pomoc potřebným lidem. Sv. František, který se sám staral o nevléčitelně nemocné, ve kterých spatřoval utrpení Kristovo, byl svatořečen dva roky po své smrti v červenci roku 1228.⁴⁹

Špitál byl postaven roku 1233 za podpory Anežčiny matky Konstancie, která mu se souhlasem Václava I. postoupila statky zakoupené za 1500 hřiven stříbra. K těmto statkům patřily tři vesnice, Rybník, Hloupětím a Borotice, jejichž výnosy pak byly používány na charitativní činnosti kláštera.⁵⁰ Pozemky na pravém břehu Vltavy klášteru věnoval Anežce bratr Václav I., pozemek byl výhodný polohou, počítalo se totiž již s rozvojem města, které se mělo brzy rozrůst do jeho těsného sousedství. Zároveň klášteru Václav udělil veškerá privilegia a svobody. Václav také vyňal kostel kláštera z pravomocí pražského biskupa a poskytl klášteru ochranu před násilnými vpády a královskou klatbou pohrozil všem, kdo by porušili právo azylu. Ochrannou ruku držel nad klášterem i papež Řehoř IX. Jednou z nejstarších částí kláštera byl hlavní sakrální prostor – kostel sv. Františka, který byl v první fázi ještě bez presbytáře. Současně s kostelem bylo vybudováno i rozměrné východní křídlo konventu rozpínající se severně od kostela sv. Františka až k severní zdi kláštera u břehu Vltavy. Stavba probíhala poměrně rychle, už v roce 1234 byl klášter vysvěcen.⁵¹ V další stavební etapě byla budována mužská část kláštera - konvent na místě dřívějšího špitálu a kaple sv. Barbory spojená s boční lodí kostela sv. Františka. K severní

⁴⁷ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 73

⁴⁸ ŠMERDA, Hynek. *Křesťanská charita od počátku do konce středověku*. Břeclav: J. Polach, 2011, str. 103,104

⁴⁹ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 39

⁵⁰ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 73

⁵¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*, 1. vydání, Odeon, Praha, 1989, str. 25

zdi presbytáře kostela byla přistavěna patrová obytná budova o třech klenebních polích, avšak vzápětí přestavěná na kapli Panny Marie. Severně od ní byla umístěna Anežčina soukromá kaple a v patře její vlastní obydlí. Postaven byl zároveň i ambit klarisek, ovšem oproti původnímu plánu zmenšený z 8 na 6 klenebních polí v každém rameni. V 50. letech 13. století byla připojena ještě kuchyně.⁵² Architekturu kláštera ovlivnily především dvě okolnosti. Za prvé to, že jeho zakladatelka byla z královského rodu, a měla tak k dispozici dostatek finančních prostředků i politický vliv a zadruhé to, že ona sama byla vychovávána v kláštřích, takže měla možnost důvěrně poznat tento způsob života a znala i souvislosti s praktickým využitím staveb. Vlivem těchto okolností vznikl od počátku klášter nápadně velkorysé koncepce. Založen byl v již existující struktuře Starého Města a to v době rozkvětu, hospodářského a kulturního vzestupu českého státu a v počátcích gotické kultury u nás. Vzájemná skladba klášterních budov ukazuje vliv dispozic cisterciácké burgundské architektury, která byla před polovinou 13. století rozšířena v celé střední Evropě. Protože tehdy ani stavební předpisy františkánské architektury nebyly jasně dané, jde o stavbu z doby velkých dispozičních pokusů. Zároveň je pro první etapu typické míšení pozdně románských a gotických prvků především v kostele sv. Františka.⁵³ Po vysvěcení požádala Anežka papeže Řehoře IX. o zaslání sester. Ten vyslal pět italských sester klarisek z Tridentu. Je možná překvapivé, že sestry nepřišly ze sv. Damiánu přímo od sv. Kláry, v oblasti okolí Tridentu se ale na rozdíl od sv. Damiánu hovořilo jak italsky, tak německy, čímž se značně ulehčila komunikace s českou Přemyslovnou. Po příchodu prvních pěti sester se časem připojilo sedm urozených dívek z Českého království. (V té době bylo v českých zemích zvykem, že do klášterů vstupovaly především šlechtičny a nikoli měšťanky, jak tomu bylo např. v Itálii.⁵⁴)

4.4 Anežka vstupuje do kláštera

Konvent klarisek a kostel sv. Františka byly otevřeny v den Anežčina vstupu do řádu 25. března 1234 a již téhož roku 31. srpna přikázal Řehoř XI. provinciálovy saské provincie

⁵² Tamtéž, str. 98

⁵³ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*, 1. vydání, Odeon, Praha, 1989, str. 54, 73

⁵⁴ Vědecká redakce POLEHLA, Petr. HOJDA, Jan. *Církev, žena a společnost: sv. Anežka a její doba*. Ústí nad Orlicí: Oftis spolu s Biskupstvím královéhradeckým, 2010, str. 89

minoritů Janu z Piano dei Carpini a českému kustodovi Tomášovi, aby Anežku, která již složila věčné řeholní sliby, ustanovili abatysí. Její vstup do kláštera chudých řeholnic řádu svaté Kláry způsobil v celé Evropě velké pohnutí.⁵⁵ Dle legendy probíhal za velkolepého ceremoniálu. Vyjádřit jí podporu přišla její královská rodina, byla zde matka Kunhuta a bratr Václav. Nevšední událost si nenechali ujít významné osobnosti té doby, jako byli například vévoda vratislavský se svou manželkou Annou, což byla sestra Anežky, také zde byli příbuzná knížata a vévodové, ve velkém počtu šlechta česká, zejména dvořané vysocí královští úředníci, královský podkomoří, nižší šlechta, měšťané ale i prostý lid. Ceremoniál začal vstupem Anežky do chrámu. Oblečena byla jako nevěsta, ozdobena královskými klenoty. U hlavního oltáře se pomodlila, odložila své královské roucho a byla oblečena v hrubý šat a bílým závojem. Pražský biskup měl český proslov, kterým ukončil tuto slavnost. Následovala mše, při které Anežka přijala nejsvětější svátost oltářní.⁵⁶ Svátá Klára například při vstupu do kláštera přijala řeholní roucho, vzdala se svých šatů na důkaz oddanosti duchovnímu světu a nechala si ostříhat své vlasy.

Ač byla Anežka jmenována abatysí, podle legendy si však přála být řádovou sestrou a spíše ostatní obsluhovat než být obsluhována. Tato kdysi kněžna a princezna, málem císařovna se neštítala zatápet v pokojích, v klášterní kuchyni připravovala pokrmy, které pak posílala churavým a nemocným, myla misky a jiné nádoby, poklízela příbytky sester, prala špinavé hadry nemocných sester a jejich oblečení i po nocích zpravovala. Za vše pak požadovala odměnou jen milost Boží. Když se o těchto skutečích dozvěděla svátá Klára, velebila Nejvyššího a posílala Anežce laskavé listy, v nichž ji posilovala.⁵⁷ Některé z těchto listů se dochovaly a jsou i součástí překladu legendy o svaté Anežce.⁵⁸ Práce a obětování se pro druhé byly jen malou částí Anežčina nového životního stylu. Jelikož rád menších bratří, který si zvolila, se měl řídit naprostou chudobou, kajícností přísným postem. Cokoli tedy ještě zbylo z Anežčina věna, nařídila prodat a výnos pak rozdat chudým. Co se přísného postu týkalo, Anežka která někdy své sestry ke střídmosti v umrtvování těla nabádala, sama pojídala jen syrovou cibuli a někdy jablka a kdy mohla,

⁵⁵ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 44

⁵⁶ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 54, 55

⁵⁷ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 17

⁵⁸ viz odkaz výše

postila se o chlebu a vodě. Týrala své tělo tak tvrdými posty, že to na její tělesnou schránku mělo negativní dopad. Legenda praví, že „...pro tuto velikou přísnost sličnost tváře její se ztratila, síla tělesná uvadla, oči se zatemnily, a když stráveno bylo maso, ke kůži přilnuly kosti“.⁵⁹ Sama svatá Klára ji pak musela napomínat, aby se o sebe lépe starala. Ve svém listu Anežce píše: „...poněvadž ani tělo naše není ze železa...prosím a v Pánu žádám, abys, nejdražší, moudře a opatrně upustila od jakési bezohledné a nemožné strohosti v postu, již jsi, jak jsem se dozvěděla, začala, abys živá oslavovala Pána, abys⁶⁰ obětovala Pánu svou poslušnost rozumnou...“

Jak je vidět, Anežka byla rozhodnuta podstupovat jakékoli tělesné nepohodlí, jelikož věřila, že takovým utrpením přiblíží se ještě více svému milovanému Bohu. Jako abatyše však musela ochraňovat život a zdraví svých sester, s nimiž dodržovala řeholi, kterou papež, poté, co přijal klášter a špitál pod ochranu papežského stolce, ustanovil. Šlo o řeholi sv. Benedikta, k níž byla připojena pravidla uzavřených řeholnic sv. Damiána assiského (tj. statuty, které papež, ještě jako kardinál Hugolín osobně sepsal pro sestry sv. Františka).⁶¹

Tato řehole byla však sepsána za Alpami, kde panují jiné povětrnostní i kulturní podmínky, v Čechách tedy nevyhovovala nejen proto, že nepočítala s tuhými mrazy, nevyhovovala i z jiného důvodu, kterému se věnuji následující kapitola.

4.5 Anežčiny snahy o úpravu řehole

Tak zvaná Hugolínova pravidla obsahovala pravidla vnitřní zprávy, která byla nutná, určovala postup při přijímání sester, udávala, že sestry po přijetí roucha nesměly již klášter nikdy opustit (pokud nebyly vyslány založit nový klášter), že do kláštera nesmí bez papežova povolení nikdo vstoupit, že sestry musí zachovávat stálé mlčení, a že musí zachovávat přísná postní pravidla. Řehole pak podrobně popisovala, jak obsluhovat klášterní bránu, určovala povinnosti abatyše, pamatovala na řeholní oděv apod. Neuváděla ale souvislost ženského řádu s řádem sv. Františka, klauzurními předpisy znemožňovala

⁵⁹ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 19

⁶⁰ Tamtéž, str. 51

⁶¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 92

duchovní vedení minority a vyhýbala se otázce chudoby. Tato řehole tedy obsahovala taková ustanovení, která podle názoru jak Anežčina, tak Klářina, vypuzovala z řádu všechnu radost a poezii prvotního hnutí františkánského a jelikož nakazovala přísnou klauzuru, obracela řeholnice v „živé mrtvoly“.⁶² Opomíjení otázky chudoby bylo bodem, se kterým se sv. Klára nechtěla smířit. Na první pohled se může zdát, že Hugolín se při sepsání ustanovení řídil zdravým rozumem. Pokud měly žít sestry uzavřené v klášteře, kde konaly pokání, modlily se a postily, musely mít nějaký zdroj příjmů, ze kterých by jim byla obstarávána obživa, a ze kterých mohly pomáhat chudým a nemocným. Tak tomu bylo i u kláštera sv. Kláry, která, ač nerada s takovýmto vypořádáním spojení majetku špitálu a kláštera souhlasila.⁶³ Klára však celý život velice lpěla na chudobě a s tímto uspořádáním nesouhlasila. Podle ní tkvěl základ v riziku a důvěře v Boží prozřetelnost. Pokud žil sv. František se svými bratry jako poutník, který naprosto spoléhá na péči svého Otce v nebesích, chtěla tak žít i ona. A ačkoli sv. František putoval, zatímco jeho sestry žily nastálo v klášteře, chtěla právě skrze naprostou chudobu nahradit prvek putování „ve šlépějích Pánových“.⁶⁴ Privilegium chudoby bylo sice sv. Kláře uděleno Inocencem III.⁶⁵ a Řehoř IX. toto privilegium roku 1228 potvrdil, bylo však uděleno jen konventu sv. Kláry samé. Ostatní klarisky však toto privilegium nedostaly a po smrti Řehoře IX. nový papež Inocenc IV. řeholi klarisek upravil a privilegium chudoby nepotvrdil. Klára se pak rozhodla napsat vlastní řeholi. Za předlohu si vzala potvrzenou řeholi sv. Františka, jejího schválení se však dočkala až těsně před smrtí.⁶⁶ Otázka výsady chudoby (privilegium paupertatis) se blízce dotýkal i Anežky, která si zvolila řád svaté Kláry právě kvůli životu v naprosté chudobě, Anežka se proto rozhodla spojit se svatou Klárou své síly a udělala zásadní krok. Rozhodla se vystoupit proti papežově autoritě a žádat o změnu řádových pravidel.⁶⁷ Anežka se pak obrátila na svatou Kláru a žádala ji o radu, jak v této věci

⁶² KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 101, 102

⁶³ Tamtéž, str. 100

⁶⁴ Vědecká redakce POLEHLA, Petr. HOJDA, Jan. *Církev, žena a společnost: sv. Anežka a její doba*. Ústí nad Orlicí: Ofts spolu s Biskupstvím královéhradeckým, 2010, str. 53, 54

⁶⁵ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 47

⁶⁶ Vědecká redakce POLEHLA, Petr. HOJDA, Jan. *Církev, žena a společnost: sv. Anežka a její doba*. Ústí nad Orlicí: Ofts spolu s Biskupstvím královéhradeckým, 2010, str. 53

⁶⁷ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 94

postupovat. Klářina odpověď se zachovala, a když se podíváme na „druhý list“ Klářin, čteme tam, že Anežce odpověděla: „...snažně tě prosím... abys stále měla na zřeteli svůj cíl. Co zachovááš, zachovávej a co konáš, konej a neopouštěj to, ale rychlým během a lehkým krokem běž bez úrazu tak, aby tvé kroky nezvířily prach...s nikým nesouhlasíc a nikomu nevěříc, kdo by tě chtěl odvést od tvého předsevzetí...přidržuj se rady ctihodného otce našeho Eliáše...kdyby však někdo něco jiné ti řekl, co by bránilo tvé dokonalosti, co by zdálo protivným Božimu povolání, tu, i kdybys měla zachovati úctu, přece neračiž následovati rady jeho“.⁶⁸ Podle H. Soukupové je téměř jisté, že Klára tím, kdo by „bránil Anežčině dokonalosti“, myslela papeže Řehoře IX. Nedlouho po obdržení tohoto listu svatě Kláry poslala Anežka do Říma poselstvo vedené představeným špitálního bratrstva (o tomto bratrstvu se zmíním v samostatné kapitole). Ti měli předložit kurii návrh na změnu v řeholi pražských sester, dosažení privilegia chudoby a osamostatnění špitálu. Jelikož se jednalo o velice závažnou žádost, podpořil ji roku 1237 svým listem i Anežčin bratr český král Václav I., který v něm uvedl, že pokud by papež upravenou Anežčinu řeholi přijal, slíbí veškerou svojí oddanost římské kurii, a to nejen svým jménem, ale i jménem svého království i svých příbuzných a přátel.⁶⁹ Napsal ještě „Tím, že vyplníte její přání, která se nade vši pochybnost líbí Bohu, neboť jsou od něho sama, mě, jak jsem řekl, se vši mou mocí pod Vaši svrchovanost hodnou vaší moci přivedete.“⁷⁰ Papež si byl velice dobře vědom moci, jako v Evropě český král má, a jaké následky by hrozily, kdyby si českého krále zneprátelil, povolil tedy v některých bodech Anežčiných požadavků.

Povolil například, aby směla pětkrát do roka v chóru klášterního kostela slyšet mši svatou a dokonce vidět celebrujícího kněze. Do té doby musely setry poslouchat mše pouze na místě odděleném od kaple zdí, ve které byla mříž potažená černým sukem, aby sestry nemohly do kaple nahlížet.⁷¹

Co se chudoby a nemajetnosti kláštera týkalo, tady Anežce papež nejprve povolil majetkové odloučení kláštera a špitálu. Statky, ze kterých měl špitál výnosy, tedy nyní

⁶⁸ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1933, str. 48

⁶⁹ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 103

⁷⁰ H. Soukupová uvádí tuto citaci s tím, že originál listu se nedochoval, ale opis byl roku 1413 uložen ve Vatikánském tajném archivu.

⁷¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 82, 96

nenáležely klášteru, což bylo pokládáno za právní nemajetnost. Po čase ještě v další listině adresované abatyši a konventu kláštera svatého Františka potvrzuje jejich „svobodnou rezignaci“ na špitál, dovolil, aby nebyly nuceny přijímat proti své vůli jakékoli statky a špitál svěřil do vlastnictví mistru a bratřím. Papež také ustanovil, že špitál zůstane pod ochranou apoštolského stolce. K zajištění nemocných musel pak být založen samostatný špitální řád a muselo být určeno dočasné místo jeho působnosti. Tím se stal konvent řádu menších bratří umístěný hned vedle ženského kláštera. Pro klášter klarisek pak měl být zajištěný vhodnější ústav s povinností starat se o potřeby řeholnic. Když takto po čtyřech letech snažení zajistila Anežka právně i existenčně svůj klášter, rozhodla požádat papeže, aby jí dovolil odstoupit z funkce abatyše, která ji zaneprázdnňovala celou řadou úkonů, a stát se starší sestrou. Jako starší sestra (soror maior) měla i nadále pravomoci, jako abatyše a coby zakladatelka kláštera měla dál rozhodující vliv, přiblížila se tak ale svému snu být jen řádovou sestrou, jak jsem již zmínila ve čtvrtém oddíle čtvrté kapitoly. Ač se nám může zdát, že odevzdání špitálu menším bratřím je méně důležité, než samo jeho založení, i tento akt je zaznamenán v různých stoletích po Anežčině smrti na mnoha malbách.⁷²

Další změnu povolil papež v takzvané „formule vivendi“, která předepisovala trvalý půst. Každou středu se měly postit a nepít víno, měly se spokojit s jablky a čerstvou zeleninou. Během postní doby a během menšího postu Martina na podzim se měly postit o chlebu a o vodě čtyři dny v týdnu. Anežka ale věděla, že sestry v klášteře svatého Damiána se řídí jinými pravidly, napsala tedy svaté Kláře, která jí sdělila, že její sestry se řídí postními pravidly svatého Františka, což znamenalo, že jedly pouze postní pokrmy (jídla která nebyla živočišného původu) a postily se denně kromě neděle a na svátek Narození Páně, kdy mohly jíst dvakrát denně. O tom, zda se postit každý čtvrtek si sestry rozhodovaly samy. Nemusely se postit na mariánské svátky, na Boží hod velikonoční atd. Když Anežka zjistila, jak žijí italské sestry, vysvětlila papeži ve výše zmíněné prosbě, že jelikož je české podnebí daleko drsnější, než to italské, byla by ráda, kdyby papež zmírnil pravidla, podle kterých se české klarisky měly řídit. I v této části žádosti papež Řehoř IX. Anežce 5. května roku 1238 povolil a pravidla upravil tak, že nyní vypadala jako pravidla sandamiánská. Navrch povolil, že v případě nutnosti mohou pražské sestry od půstu upustit a během dvou postních období, kdy podle „formuly vivendi“ směly jíst jen chléb a pít vodu, mohly nyní jíst i jiná postní jídla. Navíc ještě mohly každou neděli a čtvrtek jíst

⁷² Viz příloha 4, 5, 6

dvakrát denně, a to i mléčné pokrmy. Jak jsem však uvedla výše, Anežka sama si jakékoli úlevy nedovolila a dál držela ten nejpřísnější půst. Kromě pravidel týkajících se stravy upravil papež i pravidla o odívání a vybavení ložnic sester. Pražské sestry nyní mohly v zimním období nosit dvě sukně, škapulír⁷³, pláštík pošíty kožešinou a střevíce. Ke spaní mohly sestry používat polštáře vycpané senem nebo slámou a slamníky. Již 11. května papež posílá další list, jenž měl být doprovázen textem řeholních pravidel ve formě papežské buly, která se nařizuje zachovávat v pražském klášteře. Dnes víme, že šlo o řeholi svatého Benedikta upravenou pro život klarisek, text řehole však nebral v úvahu uvolnění týkající se postu, které dříve přislíbil pražským klariskám. Jelikož nechtěl podceňovat vliv českého krále, ani Anežčino postavení, svůj zamítavý list z roku 1238 tedy začíná velkou chválou na její moudrost, následně ale rozvádí téma poslušnosti a dále vysvětluje, že důvodů k zamítnutí výjimek a úprav je více. Zprvce byla řehole přijata samotným svatým Františkem a Klára i její sestry k ní byly vázány sliby, zadruhé sestry tuto řeholi od času slibů zachovávají a je v ní stanoveno, že má být jednotně zachovávána. Z různého užívání by prý vzešlo pohoršení, z něhož by sestry měly v mysli zmatek a kolísaly by. Na závěr píše Anežce, aby se neřídila Františkovými řeholními pravidly, protože ta nebyla schválena apoštolským stolcem a ať se řídí řeholí, kterou jí posílá on, papež Řehoř IX. Úplně nakonec jí slibuje, že pokud by si přála nějaké úlevy nebo menší změny, rád jí vyhoví.⁷⁴ Jisté ústupky i milý tón měl možná posloužit k tomu, aby papež zmírnil své energické zamítnutí, a zároveň tím zakryl své obavy, aby na její popud nevznikl nový řád, který by ještě více rozdělil řád klarisek, které se už tak dělily na ty, které se držely chudoby a na ty, jejichž kláštery neodmítly vlastnictví majetku. Anežka se tedy musela znovu obrátit na papeže a prosit ho o zmírnění, ten však trval na tom, že bude vázána posty předepsanými řeholí. S další prosbou o úpravu v řeholi se obrátila až na papeže Inocence IV., kterého v letech 1243 prosila o uznání již dříve jí dané výsady chudoby a právě úlevy v postu. Navíc je v listě žádala, aby z řehole vyjmul slova týkající se řehole svatého Benedikta. Papež Inocenc však nebyl ochoten nic měnit. V dopise to

⁷³ Řeholní škapulír je pruh látky s otvorem pro hlavu, splývající přes ramena a prsa dolů jako zástěra a na zádech přes lopatky, který používají řeholníci a řeholnice v mnoha řádech. Někdy je opatřený kapucí a může být v pase převázán. Původně měl chránit spodní hábit před nečistotami, měl funkci zástěry. Tyto škapulíře jsou známy již v raném středověku u benediktinů, od nichž je převzaly další řády.

⁷⁴ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, str. 92-100

Anežce vysvětluje tím, že díky dodržování této hlavní schválené řehole se její řád stane hodnověrným.⁷⁵ Dále Inocencův list ale jasně říká, že sestry nebyly povinny z benediktínské řehole zachovávat nic jiného, než tři základní ctnosti, a to chudobu, poslušnost a čistotu. Je možné, že papež oficiálně nepovolil změnu z čistě politických a taktických důvodů, protože se obával, že kdyby vyhověl jedné prosbě, začaly by i další řády žádat různé úlevy, či úpravy? Vysvětlovalo by to, proč následně v podstatě říká, že by nad úlevou v pústu a v oblékání přivřel oko? Jisté je, ať měl jisté obavy, či nikoli, rozhodl se naslouchat Anežčiným rozumným a ochranným prosbám a ještě téhož dne mění Řehořovo rozhodnutí, a „vzhledem k chladnému podnebí a nemožnosti opatřit si olej a jiná postní jídla, dovoluje všem sestrám teplá jídla, víno, vejce a mléčné pokrmy...“⁷⁶ a povoluje minulé úpravy týkající se oděvu a zařízení ložnic sester. Roku 1245 pak zveřejnil bulu „Solet annuere“ v níž opakuje hugolínská řeholní pravidla z roku 1219 se změnami z roku 1228 s poukazem na svatého Benedikta. To však rozvířilo další debaty, a tak roku 1247 vydal Inocenc nová řeholní pravidla, platná pro celý řád svatého Damiána, která obsahují změny, po kterých toužila Anežka, a zmínku o řeholi sv. Benedikta nahradil zmínkou o řeholi svatého Františka. Povolil zde také, aby se modlitba hodinek⁷⁷ řídila zvyklostmi menších bratří a povolil přísná postní pravidla. Takové změny jistě přijaly jak svatá Klára, tak svatá Anežka s radostí, objevil se však jeden bod, který tuto radost zkalil. Nová řehole teď výslovně dovozovala sestrám společný majetek a zmiňovala se o jeho správci. Otázka řeholních pravidel se tedy zas nevyřešila ke spokojenosti ani italských, ani pražských klarisek.

Anežku ale takové útrapy zviklat nemohly. Tato ctnostná a zbožná Přemyslovna se rozhodla zůstat věrná Františkovu odkazu, za což si jí svatá Klára velice vážila. To, že k sobě tyto dvě ženy měly velice blízko, ačkoli se nikdy neseťkaly, vyplývá nejen z jejich dopisů⁷⁸, ale i z toho, že když svou řeholi papeži Inocenci IV. předložila roku 1252 svatá Klára, obsahuje základní prvky té, kterou sepsala svatá Anežka Česká. Z toho vyplývá, že

⁷⁵ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 61

⁷⁶ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 61

⁷⁷ Hodinky nebo Kniha hodinek (Liber horarum) je kniha pravidelně opakovaných modliteb pro různé denní doby, svátky a podobně. Je to nejrozšířenější středověký rukopis. V římskokatolické církvi nahradil od roku 1568 starší Knihy hodinek jednotný latinský breviář.

⁷⁸ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1933

Anežka zřejmě jednala v součinnosti se svatou Klárou. Tato řehole byla nakonec schválená až 9. 8. 1253, dva dny před Klářinou smrtí. Text této řehole dala Klára ještě před svou smrtí, a před jejím schválením do Prahy, jakmile ji tedy papež z úcty k této světici potvrdil, nechala si ji potvrdit pro své sestry od papeže Inocence IV (a později i od jeho nástupce Alexandra IV.) i Anežka. V podstatě tedy Anežčin pokus o změnu neuspěl, ale bez jejího přičinění by možná neuspěla ani svatá Klára. Proč Anežka tak zarytě bojovala o změny v řeholi, si můžeme odvodit jak z informací z legendy, totiž že své sestry velice milovala „a jako slepice kuřátka svá pod křídly zahřívala“⁷⁹, bylo jí tedy jistě zatěžko vidět, jak jsou neúměrně přísnými podmínkami sužovány, tak z informací o její duševní kázni a touze řídit se pokorně celou svou duší řeholními pravidly. Musela na nich velice lpět, když se kronikář odhodlal zachytit její počínání těmito slovy: „Snažila se totiž celou silou duše své o řeholní kázeň, neopomíjejíc ze stanov ani nejmenšího písmene, ba ani tečky, aby bez nejmenšího úrazu běžela po cestě přikázání Božích a příkazů představených, pokud žila, s pokorou a velikou uctivostí poslouchala...“⁸⁰

4.6 Anežčin život v klášteře

Legenda zdůrazňuje, jak zbožně a asketicky se Anežka chovala, což je jedna z hlavních částí jejího svatého vzoru. Navrch k tomuto asketickému životu je zde zachycena Anežka, která neodmítla pomoci nikomu, kdo o to požádal. Byla rádkyní svým sestrám, své královské rodině, uzdravovala nemocné, své šperky nechala prodat a peníze rozdat chudým. Pojd'me se na konkrétní informace podívat postupně. Protože se legenda snaží hlavně zdůraznit její zbožnost, životu v klášteře jako takovému se příliš nevěnuje.⁸¹ Jak je však zřejmé z předešlé části práce, život v Anežčině klášteře se řídil hugolínskou řeholí, kde se ukládal slib svatému Benediktovi, v pražské formulaci nahradila řehole Inocence IV. z roku 1247 jméno svatého Benedikta jménem Františkovým: „Já, sestra A., slibuji Bohu a blažené Marii vždy Panně, blaženému Františkovi a všem svatým, že zachovám trvalou poslušnost podle řehole a způsobu života, daného našemu řádu Apoštolským stolcem, a že

⁷⁹ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 23

⁸⁰ Tamtéž

⁸¹ Tamtéž, str. 17

budu žít po všechn čas svého života bez osobního majetku a v čistotě.“⁸² V Anežčině případě došlo ke složení slibu a přijetí řeholního šatu ihned, ostatní sestry, které se rozhodly pro vstup do kláštera, musely nejdříve rok strávit v noviciátu, a teprve pak skládaly slib. Ženy, které se rozhodly pro vstup, musely být upozorněny na tvrdost řehole a nesměly se přijímat ženy slabé, nemocné nebo retardované. Součástí obřadu přijímání bylo u všech řádů ustřížení vlasů, jako viditelné znamení pohrnutí světem. Řehole je v tomto bodě specifická, nemělo se stříhat dohola, vlasy měly sahat až po uši. Zda si i Anežka nechala ostříhat vlasy, se legendista nezmiňuje, ale je to velice pravděpodobné, protože byla minority poučena o způsobu života sv. Kláry a sester u sv. Damiána. Následně sestry přijaly klášterní oděv, který se měl skládat ze dvou tunik, pláště, z žíněné košile a jakéhosi vlněného pytle. Tuniky byly pak přepásávány po vzoru menších bratří provazem. Jak již víme, pro pražské klarisky bylo nutné povolit i jiné, teplejší oblečení, punčochy a obuv. Anežka sama nosila pod prostým rouchem ještě košili spletenou z koňských žíní, kterou měla přepásanou žíněným provazem tak pevně, že si až rozdírala kůži. Navrch se mrskala uzlovitým bičem z řemenů. O jejím obutí v klášteře se legenda nezmiňuje, ale můžeme předpokládat, že pokud ještě jako mladička opouštěla Hrad a sbíhala do kostelů v podhradí bosá, a to i v zimě, takže si nohy rozdírala až do krve,⁸³ ani v klášteře si zřejmě nepovolovala pohodlí obuvi. O vybavení ložnice již něco málo víme. V Praze měly sestry povoleno dát si na desku, na které spaly, slámou nebo senem naplněné matrace, pod hlavu si mohly dát lněnou látkou potažené polštáře, naplněné senem, slámou, vlnou nebo i peřím. To záleželo na rozhodnutí abatyše. Přikrývat se mohly vlněnou dekou. Papež Inocenc IV určil, že sestry mají mít společnou ložnici, v níž má celou noc hořet lampa. Postel abatyše má být na takovém místě, aby z ní byl výhled na všechny ostatní sestry. J. Polc se domnívá, že přestože měla Anežka soukromé oratorium, soukromou ložnici neměla. Tomu by nasvědčovaly i informace o jejím přísném dodržování předpisů a pravidel. Na druhou stranu ale legenda také praví, že „roztrhané obleky za nočního klidu sešívala, nechťíc míti svědkem těch věcí jiného než Boha“⁸⁴. Ještě k tomu cituje H. Soukupová z *Františkánských pramenů II*. J. K. Vyskočila: „Tělo páně přijímala jakýmsi okénkem své

⁸² POLC, Jaroslav. *Světičky Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 71, 72

⁸³ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 19

⁸⁴ Tamtéž, str. 17

ložnice, které k tomu bylo zvláště určeno“. Bud' tedy soukromou ložnici měla, nebo se ručním pracím věnovala mimo ložnici, a pak není zcela jasné, proč bylo tak důležité, aby měla z postele výhled na ostatní sestry. Pokud na ně měla takto dohlížet, pak by neměla být nepřítomna. V této práci však není místo na vyřešení této nejasnosti. Co se Anežčiny stravy týče, víme, že se postila přísněji, než její sestry, často však podle legendy sama připravovala jídlo pro své bratry, pro nemocné a jinak potřebné. Z Anežčiny bojů s papežem je zřejmé, že jí velice záleželo na tom, aby její sestry netrpěly přílišným hladem. Za života jejího bratra sestry nouzí netrpěly, Václav i šlechta kláštera poskytovali štědré almužny (ze kterých však Anežka vždy pokryla jen nejdůležitější potřeby sester a zbytek rozdala jiným potřebným), když však došlo v Čechách k politickým změnám, zapříčiněných Václavovým synem Přemyslem Otakarem II., měli menší bratři co dělat, aby sestrám sehnali i jen kousek chleba. Hladomor totiž zachvátil celou zemi. Z té doby zřejmě pochází příběh, který líčí legenda coby zázrak. Když prý nastala doba oběda, „nebylo ani jediného chleba, jímž by nebezpečí hladu bylo zamezeno. Když se o tom Anežka dozvěděla, majíc důvěru v Boha, utekla se k modlitbě snažně prosíc, aby milosrdný Hospodin...dal služebnicím svým pokrm v čase příhodném“⁸⁵. Po chvíli našla jedna ze sester stůl plný nejbělejších chlebů. Tuto událost lze ale chápat v širší souvislosti jako symbol Anežčiny snahy nasytit chudé, jež musela být v její době známá, lze ji totiž najít na vyobrazeních starých mistrů, např. Mistra Litoměřického oltáře a Mistra Theodorika⁸⁶.⁸⁷ A jak jinak vypadala náplň dne? V době, kdy byla abatýší, měla Anežka jistě práci s organizací chodu kláštera. Poté, co post abatýše odevzdala, nemusela zřejmě již rozdělovat, která sestra bude mít službu u brány a podobně, nějaký čas jí jistě zabírala korespondence s papeži, s bratrem Václavem, který ji považoval za moudrou rádkyni, a také se svatou Klárou. Ač se listy nedochovaly, ze čtyř odpovědí Kláry, které máme k dispozici je jisté, že si vyměnily více dopisů. Nejzásadnější činností byly pak modlitby. Předepsaných denních žalmů bylo mnoho a z paměti je nebylo možno odříkávat, všechny sestry, které uměly číst, tedy byly zavázány k denní modlitbě nebo zpěvu církevních hodin. Zpívat a modlit se měly „skromně, důstojně, pokorně a zbožně, aby vzdělávaly

⁸⁵ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 18

⁸⁶ Viz příloha č. 1

⁸⁷ JANUSOVÁ, Jana. *Ženy kolem českých knížat a králů*. Ostrava: Amosium servis, 1991, str. 27

toho, kdo jim naslouchá“⁸⁸. Schopné a mladé dívky se měly naučit číst. Ostatním bylo určeno modlit se Otčenáš, který měl nahradit modlitbu církevních hodinek. Za různé hodinky byl určen různý počet Otčenášů. Víme, že Anežka se číst učila už v klášteře v Doksanech a čítala si tedy i náboženské spisy. Jen předčítání modliteb a teologických textů její zbožné duši však stačit nemohlo. Podle jejích životopisců trávila skoro všechnen čas, který nevěnovala komunitě, ve své oratoři v hlubokých modlitbách a kontemplacích a při důvěrných rozmluvách s Bohem. Když z oratoře vycházela, zářivala prý její tvář obzvláštním vnitřním světlem.⁸⁹ Legenda praví, že samotou své oratoře milovala natolik, že mezi sestry se modlit chodila jen zřídka a mluvila s nimi málo, ale když už s nimi mluvila, hovořila horoucně o nebesích, posilovala je ve víře a utěšovala. Během postní doby se Anežka úplně vyhýbala společnosti svých sester a nestýkala se také s žádnými světskými lidmi, kteří by klášter navštívili. V té době se totiž oddávala uvažování o tajemství Umučení. V. Kybal našel v *Milánské legendě*, že si Anežka „připomínala tajemství lidského vykoupení a byla jimi tak naplněna, že toužila po věcech nebeských, a tak vedla život více andělský, než pozemský.“⁹⁰ Nemluvnost však v klášteře nebyla nijak zvláštní. Podle řehole měly sestry žít a pracovat v „usebraném tichu“⁹¹. V kostele, v ložnici a při jídle v jídelně nesměly bez povolení abatyše navzájem vůbec hovořit. Jinde mohly tichým hlasem krátce říci něco nezbytného. Naopak v místnostech pro nemocné sestry se vzhledem k službě a potěšení nemocných mluvit mělo. Zbytek dne měly sestry trávit prací ke společnému užitku. To, co vyrobily, odevzdaly abatyši, a ta pak výrobek zužitkovala k získání almužny, které se využily ke společnému dobru. Mohly také pracovat na klášterní půdě, která se podle slov J. Polce nesměla obdělávat, ale zahrada mohla sloužit jejich potřebám.⁹² To, že v klášteře svaté Anežky nebyla jen zahrada, ale i sad, je zřejmé z textu legendy, ve které se popisuje další Anežčin zázrak. Jakási Žofie, manželka rytíře Konráda, měla po porodu velké problémy a bylo jí tak zle, že nemohla ani jíst. Přála si, aby jí manžel u Anežky vyprosil jedno jablko. Ten se k Anežce vypravil, všechno jí vysvětlil a Anežka se hned vydala do sadu, kde ovšem větve stromů zely prázdnotou. Anežka prý pak udělala

⁸⁸ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 77

⁸⁹ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 130

⁹⁰ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 132

⁹¹ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 77

⁹² Tamtéž, str. 72

znamení kříže a na stromě se objevila tři jablka. Anežka je poslala té paní a ta se po sněžení jednoho z nich hned uzdravila.⁹³ Zvláštní je, že když se na tento příběh podíváme do knihy katolického kněze Julia Košnáře,⁹⁴ Anežka, která po utržení ovoce v legendě pošle rytíři jen vzkaz, aby je dal své paní, v této verzi prý praví, že rytíř přišel moc pozdě, že o vánocích všechno ovoce, co měly, už rozdaly mezi chudé „takže v jejich domě nezbyla ani křížala“.⁹⁵ Je evidentní, že legenda takovéto detaily neobsahovala, ale je také jisté, že když je autorem textu kněz, nemohl si bohapustě vymýšlet. Proto můžeme usuzovat, že Anežka byla v Praze svou ochotou pomáhat komukoli, kdo potřeboval pomoc, známá, a J. Košnář na základě nějakých podložených informací jen ve svém textu tuto skutečnost vyzvedl.

A jak lze předpokládat, nemohla pokaždé pomoci přímo zázrakem, protože ale byla vzdělaná a inteligentní, jistě často mohla pomoci radou, nebo svou mravní autoritou mohla jinak zapůsobit. Jak V. Kybal, tak J. Polc uvádějí, vysvobozovala dokonce z vězení zajaté uprchlíky a zachraňovala zločince, kteří byli odsouzeni k smrti. Tyto skutky zřejmě mohla dokázat přímluvami u svého bratra Václava. Z těchto zpráv je vidět, že její snaha o blaho lidí sahala daleko za zdi kláštera, který za svůj život (na tu dobu a s přihlédnutím k trýzni, jakou její tělo zakoušelo, byl neuvěřitelně dlouhý) nikdy neopustila. O jejím vnějším vlivu se ale šířeji rozepíšu v šesté kapitole. Nyní ale v páté kapitole krátce zmíním zařízení, jehož pomocí nejvíce pomáhala českému lidu.

5. Špitál svatého Františka

5.1 Umístění špitálu

⁹³ přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, str. 22

⁹⁴ KOŠNÁŘ, Julius. *Staropražské pověsti a legendy*. Praha: Odeon, 1992

⁹⁵ Tamtéž, str. 164

Jak jsem již uvedla ve čtvrté kapitole, byl špitál založen spolu s klášterem a kostelem svatého Františka ve 30. letech 13. století. Původně byl umístěn do blízkosti Anežského kláštera na skromném místě u farního kostela svatého Haštala, poté byl přesazen do sousedství kostela svatého Petra Na Poříčí v německé čtvrti mimo staroměstské hradby. Chrám dnes patří k nejlépe dochovaným románským bazilikám v Praze. Po jeho majetkovém odtržení od kláštera klarisek byl špitál později v 50. letech 13. století ještě jednou přesunut, tentokrát k pravobřežnímu konci Juditina kamenného mostu. Zbytky původního gotického kostela je dodnes možno vidět v kryptě křížovnického raně barokního kostela svatého Františka, postaveného v letech 1679-1688. Tento špitál je jedním z nejstarších doložených institucí podobného druhu v Praze.⁹⁶ Špitály neboli hospitaly nesly název odvozený od slova „hospes“, které znamená host, pocestný nebo cizinec. Posláním špitálů tedy nebyla jen péče o nemocné, ale také o pocestné, chudé či pronásledované lidi. Měly tedy daleko větší pole působnosti, než dnešní nemocnice.⁹⁷ Charitativní, léčitelská a opatrovatelská činnost špitálu byla financována z výnosu statků, které patřily k pozemkům darovaným Anežčinu klášteru její rodinou. O tom jsem se již také zmínila ve čtvrté kapitole této práce. O nemocné, pocestné a chudé se pak staralo laické bratrstvo, které bylo papežem Řehořem IX. povýšeno na řád s řeholí svatého Augustýna, pozdější křížovníky, kterým věnuji následující samostatnou podkapitulu. Od Hany Pátkové se v knize *Svatá Anežka Česká a velké ženy její doby* dozvídáme, že o struktuře původního bratrstva je vědět jen málo. V čele špitálu prý stál mistr označovaný jako „rector“ nebo „magister“. Neví se ale, zda toto společenství přijímalo podněty z františkánského prostředí, nebo zda si bralo za vzor spíše rytířské řády. Zvláštností zde bylo, že ve 13. století se o špitály v Čechách, na rozdíl od západní a jižní Evropy nestarala bratrstva, ale řády. V Jeruzalémě například bratrstvo johanitů-maltézských rytířů bylo založeno při špitále v Jeruzalémě, v Dauphiné vznikli kolem 11. století antonité. Bratrstva se i v Evropě pomalu přeměňovala na řády. Proto i vývoj bratrstva při Anežčině řádu nebyl jiný a v Čechách díky ní vznikl úplně nový řád, řád křížovníků.⁹⁸

⁹⁶ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 39,40

⁹⁷http://www.wikiskripta.eu/w/založení_špitálu_na_františku_a_řádu_křížovníků

⁹⁸ ŠMIED, Miroslav, ZÁRUBA, František. *Svatá Anežka Česká*. Praha: Katolická teologická fakulta UK, 2013, str. 74-77

5.2 Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou

Křížovníci s červenou hvězdou (*Ordo militaris Crucigerorum cum rubea stella*) se vyvinuli z laického špitálního bratrstva působícího při chrámu sv. Haštala v Praze na Starém Městě založeného svatou Anežkou v roce 1233. Zajímavostí je, že v české zemi to byl ojedinělý případ. Řády, které zde v té době byly, byly pouze převzaty z cizích krajů. Hlavním cílem špitálního bratrstva bylo ošetřovat nemocné, zestárlé, chudé a opuštěné. Těmto lidem se laičtí bratři snažili usnadnit jejich strádání, složili totiž slib věrnosti této ideje. Nejprve sloužili potřebným pouze muži, kteří převážně pocházeli z urozeného rodu. Na řád papežského práva s řeholními pravidly bylo bratrstvo povýšeno bulou *Omnipotens Deus* papeže Řehoře IX. dne 14. dubna 1237. Řád získal od papeže imunitu vůči biskupským interdiktům a exkomunikacím a zaručil jim svobodnou volbu představených řádu. Od roku 1238 měl již řád vlastní samosprávu. Zanedlouho po svém vzniku se řád začal šířit do okolních zemí, zejména do Slezska (Vratislav), Polska a do Uher. Členové řádu sídlili v komendách, v jejichž čele stál komtur. Jejich konvent se v 50. letech 13. století přesunul k Juditině mostu, což byla výhodná poloha, jelikož to bylo při důležité obchodní cestě a mnoho lidí zde mohlo bratřím poskytnout almužnu. Vyplývaly z toho ale i povinnosti opravovat a udržovat most. První základní kámen k této nemocnici byl položen dne 21. května 1252 za patřičného ceremoniálu. Anežka požádala papeže Inocence IV., aby tomuto řádu udělil nějaké ojedinělé znamení. Nejvyšší duchovně představený tedy pověřil biskupa Mikuláše, aby požadavek české princezny splnil. Biskup Mikuláš významně a se vši projevenou úctou a slávou tedy udělil řádu rudý osmihrotý kříž s šesticípou červenou hvězdou na černém poli. Pravděpodobně zvolil znak, který již v minulosti bratři sami používali, jen prostřednictvím Anežky požádali o jeho schválení u papeže. Václav I. pak před svou smrtí nechal vyhotovit dokument, v němž zaevidoval veškerý majetek, který špitálu svatého Františka z přemyslovského rodu náleží. Stanovil také, jako svého potencionálního opatrovníka této nemocnice, svého syna Přemysla Otakara II. Ten ztvdil tuto listinu svým podpisem, čímž přislíbil, že bude pokračovat v otcových stopách. Pražský biskup Mikuláš se zde zase vyjádřil v tom smyslu, že kdokoliv by chtěl tomuto zařízení jakkoliv uškodit, bude potrestán církví. Nejlépe se řádu Křížovníků dařilo v době Karla IV., kdy se rozšiřoval nejen počet řádových bratří, ale i

nemocnic na českém území a v Uhrách.⁹⁹ V této době bylo evidováno okolo 60 špitálů, domů a farních kostelů. Husitské války pak měly za následek úpadek tohoto řádu. Popelem totiž lehlo mnoho kostelů i řádových špitálů a mnoho kněží a řádových bratří bylo zabito nebo vyhnáno. Špitál u Juditina (později u Karlova) mostu se naštěstí zachránil díky tomu, že jej pražští občané považovali za svůj majetek a vzali ho tak pod svou ochranu. Pravděpodobně nezanikl také proto, že velmistr řádu rozběsněnému husitskému davu slíbil, že bude podávat Svátost Oltářní tak, jak to posléze umožnila kompaktáta, že tedy přistoupí na přijímání z kalicha. Zlomovým bodem v dějinách tohoto řádu byl rok 1561, kdy řád sehrál důležitou roli při obnově pražského arcibiskupství, když byl do čela arcidiecéze postaven velmistr křížovníků vídeňský biskup Antonín Brus z Mohelnice.¹⁰⁰ Jednou z významných osob řádu byl velmistr Arnošt Vojtěch z Harrachu, který vedl rekatolizaci v Čechách po porážce českého stavovského povstání a působil jako důležitý rádce Habsburků. Osobně se stavěl proti násilné rekatolizaci a vyhánění nekatolíků z Čech, ovšem podřídil se rozhodnutí královského dvora. Ve 20. století velmi utrpěl tvrdým pronásledováním za komunistického režimu, kdy řada jeho členů skončila ve vězení nebo v táborech nucených prací při uranových dolech. Mezi lety 1949 a 1989 došlo k poklesu počtu členů řádu z 53 na 13, po pádu komunismu se však začal obnovovat, v roce 2001 měl již členů 21. V roce 2009 měl řád 15 členů. V současnosti řád působí v Česku a Rakousku a jeho činnost je hlavně v duchovní správě. Řád existuje jako společenství řeholních kanovníků. Velmistr sídlí v pražském klášteře křížovníků na Křížovnickém náměstí u paty Karlova mostu.¹⁰¹

⁹⁹ POLEHLA, Petr; KUBÍN, Petr, a kol. *Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba.*

Ústí nad Labem: Oftis, 2010, str. 216

¹⁰⁰ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých.* Praha: Pontes Pragenses, 1991, str. 35, 36

¹⁰¹ <http://krizovnici.eu/cz/o-radu/historie-a-vyvoj-radu>

6. Vliv svaté Anežky za zdmí kláštera

Velký vliv měl už fakt, že díky Anežce se v Čechách usídlili minorité, jejichž řád se zasloužil o reformu církve, a kteří měli velkou papežovu podporu. Ve chvíli, kdy papež roku 1235 postavil Anežku na úroveň svaté Alžběty,¹⁰² vzrostla její duchovní prestiž a je nemožné, aby si z její zbožnosti a mravní síly nebrali tehdejší lidé příklad. Její věhlas zasáhl knížecí ženy ve Slezsku, Polsku a v Uhrách, kde se pak po jejím vzoru zakládaly další kláštery klarisek s dalšími špitály, které mohly složit chudým, nemocným apod. O tom, že Anežčiny zásluhy na zlepšení stavu chudých a nemocných byly v živé paměti i staletí po její smrti svědčí i to, že její péče o potřebné byla zobrazována na oltářních malbách např. v 15. století a na obrazech vzniklých v 19. století.¹⁰³

V Čechách samotných vyplýval její vliv ze sourozeneckého vztahu s českým králem Václavem I. (1230-1253). Anežka totiž do jisté míry sbližovala krále s papežem. Dobré vztahy s papežem byly velice důležité, jelikož v mocenském boji mezi ním a německým císařem by se jeho nepřítel vůči českému králi mohla vymstít. Václav si ale nesměl znepřátelit ani jednu ze stran a během dlouhého a zuřivého zápasu o moc v Evropě se snažil papeže s císařem smířit. Je, myslím, možné se dohadovat, že tento smířlivý přístup nebyl jen politickým tahem, ale také výsledkem Anežčina vlivu na krále. Když ovšem papež chtěl tento vliv zneužít ve svůj prospěch, Anežka stála věrně po boku svého bratra, byla totiž nejen politicky nadaná, takže věděla, do jaké míry by se sama měla do politiky zapojovat, byla rovněž se svým rodem pevně svázaná láskou nejen ke svým předkům, ale i ke svým současníkům. Její vliv na bratra se zmenšil roku 1247, kdy se Václav stáhl na odlehlé hrady a Anežka s ním ztratila styk. Od té chvíle jí nezbylo, než sledovat hrůzy hladomoru, jenž zasáhl v té době Čechy a hrůzy občanské války, kterou rozpoutala neshoda mezi Václavem I. a jeho synem Přemyslem Otakarem II. Poté, co se roku 1249 tyto dva smířili, a roku 1250 zemřel císař, takže se Václav mohl bez velkého rizika přiklonit na papežovu stranu, napjatá situace mírně polevila. Papež pak na znamení přízněnosti udělil pražským křižovníkům Anežčina ústavu již zmíněný odznak kříže

¹⁰² KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, str. 111

¹⁰³ Viz příloha 2 a 3

s červenou hvězdou a kostelu svatého Františka poslal vzácné ostatky svatých, čímž stoupl morální kredit české země. Tři roky nato ale Václav zemřel a Anežčin vliv ve světské sféře skončil.

Závěr

Doba, ve které žijeme, je rychlá, odduchovněná, materialistická. Stále více a více se vytrácí lidskost a pomoc bližním. Lidé se ženou za mamonem a jsou závistiví. Pro většinu dnešních lidí jsou rozhodnutí a skutky, které Anežka udělala vlastně nepředstavitelné. Byla královskou dcerou, která mohla žít v přepychu, nechat se hýčkat a obsluhovat a stát se nejlivnější světskou ženou. Ona se však tváří v tvář možnosti hněvu samotného císaře rozhodla opustit přepych, pohodlí, nadřizenost svého stavu a vydala se vstříc duchovnu, pokání, sebezapření, chudobě a především službě druhým. Vzdala se svého bohatství, sestoupila z Hradu mezi prostý, městský lid a tam se pustila do projektu, který měl zajistit péči o ty nejzranitelnější, o nemocné, slabé, chudé i zbloudilé. Tak na Starém městě díky ní vznikl špitál, který v téže lokalitě stojí pod jménem Nemocnice Na Františku dodnes. Aby tomuto zařízení zabezpečila fungování, vzdala se úplně jakýchkoliv statků, které by jí samé mohly zajistit trvalý příjem. Zároveň využila svou inteligenci a možná i dědičné nadání politické a místo toho, aby svěřila správou tohoto hospitálu nějakému místnímu řádu, požádala o povolání řádu menších bratří a péči o nemocné a potřebné pověřila laický řád, z něhož následně vznikl slavný řád křížovníků s červenou hvězdou, který se po dlouhá léta svědomitě staral o český lid. Kromě péče, kterou takto zprostředkovaně poskytovala lidem ve městě, sama, v přísné klauzuře a v ústraní svého kláštera, pečovala vlastníma rukama o své sestry, kterým byla matkou, rádkyní, duchovní oporou, zářným příkladem i družkou. Její nezištná láska k jejím bližním se vtahovala a ovlivnila i ty, kteří za ní do kláštera chodili pro pomoc. Její mravní a duchovní zásady a její duchovní zanícení světice byly totiž mnohým lékem v jejich nesnázích. Její náhled božského smýšlení se stal inspirací nejen pro její současníky, ale i pro mnoho dalších pokolení. Je zvláštní, že od její smrti v břenu 1282 muselo uběhnout celých 707 let, než byla listopadu roku 1989 svatořečena. Jakoby se svým oficiálním povýšením čekala, až přijde vytoužený čas, kdy po stoletích útlaku cizích mocností její lid bude moci svobodně rozhodovat o svém osudu a ona, naše nová světice, nám tak připomene, že při našich prvních krůčcích v demokracii bychom měli myslet na dobrotu srdce a pomoc svým bližním.

Summary

The Personality of saint Agnest of Bohemia taking into account her charitable work

Jitka Pokorná

The first chapter of this thesis describes the era into which the Czech's king's daughter Agnes was born. It gives us a picture about habits noble families had when it involved heirs and princesses, in short, children of influential people, who used their children as tool in their tactics to gain or withhold power in Europe. Later it describes the mediaeval society and the existence of religious orders. That should have given us an opportunity to see what destiny was awaiting Agnes if she hadn't decided to give up secular life.

The second chapter speaks about Agnes' roots, her family, her ancestors and most of the obstacles and circumstances that led to her birth.

Then I continue describing her life. I start with her early years, which she spent away from her family in the Polish Trebnice monastery, her return home caused by the death of her fiancée, her later departure to another monastery, this time in Czech Doksany, where she was educated not only in writing and reading but most of all in religion. I speak shortly about her aunt Hedvika, who had a great influence on Agnes. Then I continue to her being called back home, because her father needed to offer her hand to German prince which would help him to strengthen his position of a powerful king in Europe. This wedding plan was hindered by problematic political manoeuvres which led to the refusal of her hand and a cancelling of her betrothal. After this appalling event Agnes was to be engaged one more time, but this time she refused to play any other roles in politics and openly claimed her wish to have an only husband, which would be our Lord, Jesus Christ.

The fourth chapter is dedicated to her life of a founder of the first Czech convent of the Franciscan Clarist Order, of the first monastery of the Order of Friars Minor and a hospital, that was run by the Knights of the Cross with the Red Star. In this chapter I describe Agnes's life in her monastery and her fight with Popes to receive adjustments to the monastic rules which would help her sisters in their daily life. Then I speak about her

life in her convent in terms of her daily routine and how her doings had an impact on charity and social welfare in her surroundings.

The fifth chapter speaks briefly but in detail about the Franciscan hospital building and how the Knights of the Cross with the Red Star were founded.

Because Agnes' influence in society wasn't bound by the convent walls I try to explain in the last chapter how her piety and intelligence worked as a socio-political agent in the Czech King's (her brother Wenceslas') politics. The last chapter is followed by a part where I try to summarize my findings.

Seznam použité literatury:

Odborná literatura:

- [1] JANUSOVÁ, Jana. *Ženy kolem českých knížat a králů*. Ostrava: Amosium servis, 1991, ISBN 80-85498-00-6
- [2] JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Pontes Pragenses, 1991, ISBN 80-85245-11-6
- [3] KOŠNÁŘ, Julius. *Staropražské pověsti a legendy*. Praha: Odeon, 1992, ISBN 80-207-0393-4
- [4] KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: Pontes Pragenses, 2001, ISBN 80-86263-14-2
- [5] MIKULKA, Jaromír. *Anežka Přemyslovna*. Slovo k historii č. 13, Melantrich, 1988, str. 1
- [6] POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, str. 10,11
- [7] Vědecká redakce POLEHLA, Petr HOJDA, Jan. *Církev, žena a společnost: sv. Anežka a její doba*. Ústí nad Orlicí: Oftis spolu s Biskupstvím královéhradeckým, 2010, ISBN 978-80-7405-082-4
- [8] POLEHLA, Petr; KUBÍN, Petr, a kol. *Církev, žena a společnost ve středověku. Sv. Anežka Česká a její doba*. Ústí nad Labem : Oftis, 2010, ISBN 978-80-7405-082-4
- [9] PORTER, Roy. *Dějiny medicíny od starověku po současnost*. Praha: Prostor, 2013, 978-80-7260-287-2
- [10] SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*, 1. vydání, Odeon, Praha, 1989, ISBN 978-80-7429-012-1
- [11] SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, ISBN 978-80-7429-471-6
- [12] ŠMERDA, Hynek. *Křesťanská charita od počátku do konce středověku*. Břeclav: J. Polach, 2011, ISBN 978-80-905076-0-9
- [13] ŠMIED, Miroslav, ZÁRUBA, František. *Svatá Anežka Česká*. Praha: Katolická teologická fakulta UK, 2013, ISBN 978-80-7422-242-9
- [14] VAŠEK, Bedřich. *Dějiny křesťanské charity*. Olomouc: Velehrad, 1941

Prameny:

[1] VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*.

Praha: Universum, 1932

[2] přel. VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv.*

Kláry. Praha: Universum, 1934

Elektronické zdroje:

<http://krizovnici.eu/cz/o-radu/historie-a-vyvoj-radu/>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Mistr Theodorik, *sv. Anežka Česká*, malba ze 14. století

(zdroj: SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, ISBN 978-80-7429-471-6)

Příloha č. 2: Oltář velmistra Mikuláše Puchnera, *Sv. Anežka ošetřuje nemocného*, 1482

(zdroj: SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, ISBN 978-80-7429-471-6)

Příloha č. 3: Emanuel Dítě, *Sv. Anežka ošetřuje nemocného*, 1895, Pražský konvent křižovníků

(zdroj: pohlednice z Anežského kláštera)

Příloha č. 4: Breviř křižovnického velmistra Lva, Anežka Přemyslovna odevzdává špitální kostel prvnímu křižovnickému velmistru, 1356

(zdroj: DÁŇOVÁ, Helena, CHLUMSKÁ, Štěpánka. *Klášter sv. Anežky České*. Praha: Národní galerie v Praze, 2016, ISBN 978-80-7035-625-8)

Příloha č. 5: Oltář velmistra Mikuláše Puchnera, *Sv. Anežka předává model špitálního kostela křižovnickému velmistrovi*, 1482

(zdroj: SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka česká, život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, ISBN 978-80-7429-471-6)

Příloha č. 6: Emanuel Dítě, *Sv. Anežka Česká předává špitál křižovníkům*, 1903

(zdroj: ŠMIED, Miroslav, ZÁRUBA, František. *Svatá Anežka Česká*. Praha: Katolická teologická fakulta UK, 2013, ISBN 978-80-7422-242-)

Příloha číslo 1:

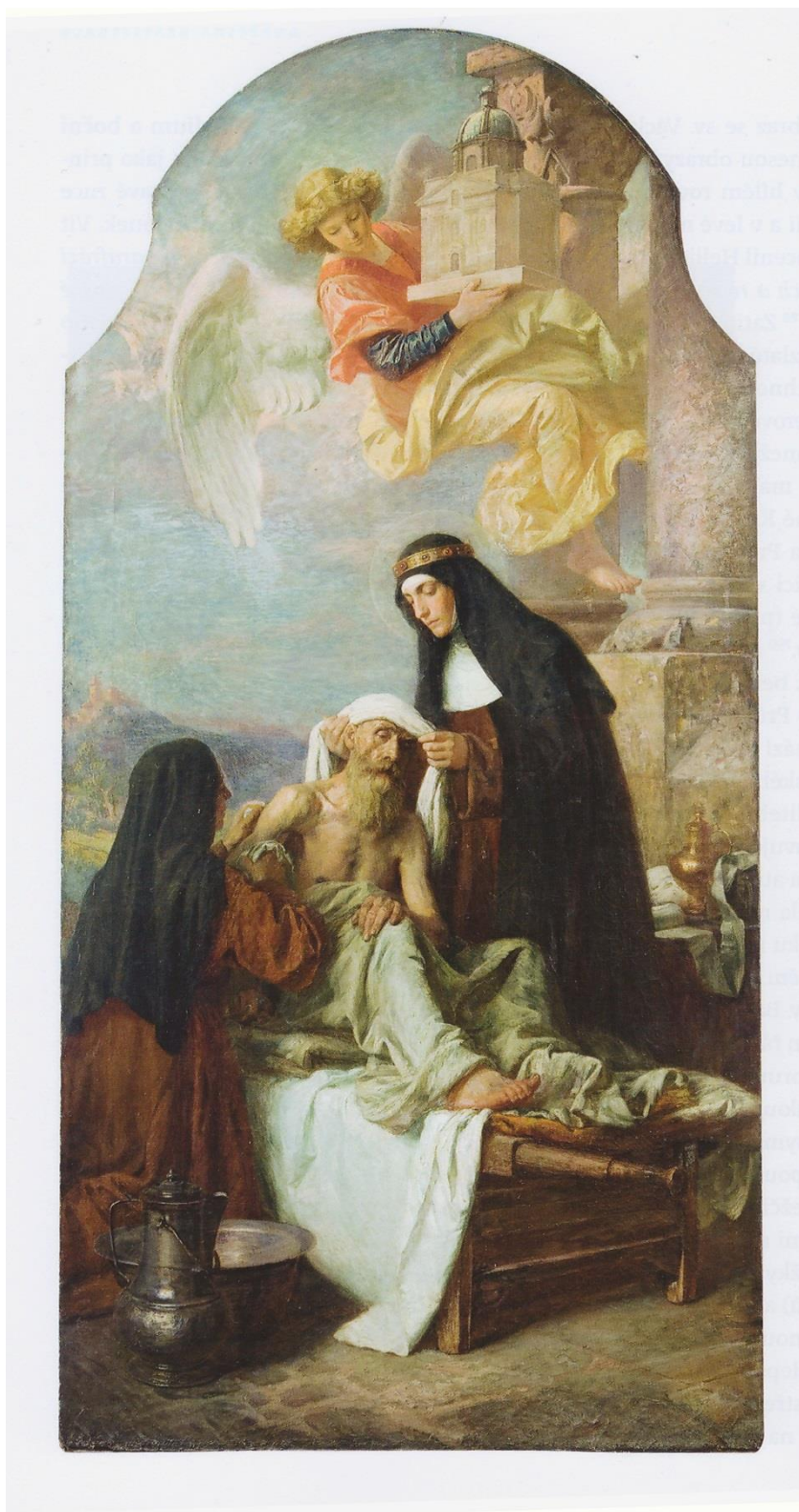
Mistr Theodorik,
sv. Anežka Česká, 14. století

Příloha číslo 2:

Oltář velmistra Mikuláše Puchnera,
Sv. Anežka ošetřuje nemocného, 1482

Příloha číslo 3:

Emanuel Dítě, *Sv. Anežka ošetřuje nemocného*, 1895, Pražský konvent křížovníků

Příloha číslo 4:

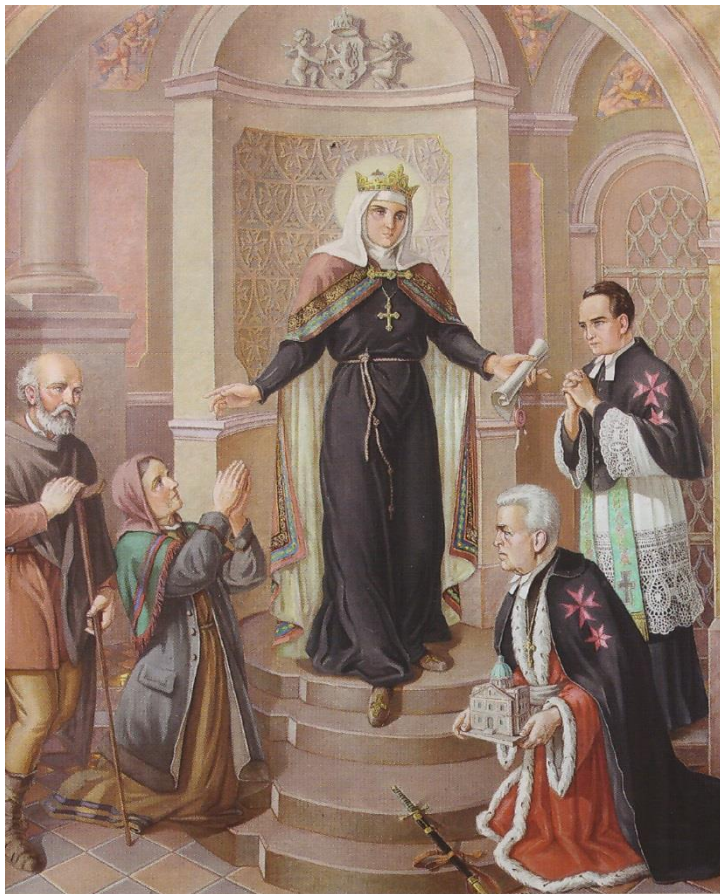
Breviř křiřovnického velmistra Lva, *Aneřka Přemyslovna odevzdává řpitální kostel prvńimu křiřovnickému velmistru*, 1356

Příloha číslo 5:

Oltář velmistra Mikuláše Puchnera, *Sv. Anežka předává model špitálního kostela křížovníckému velmistrovi*, 1482

Příloha číslo 6:

Emanuel Dítě, *Sv. Anežka Česká předává špitál křížovníkům*, 1903